

aanpak aantal actiepunten afspraken beeld
belangrijk betere eindhoven elektrische gebruiken
gemeenten gezonde
gezonder gezondheid goede hierbij hierin ienm
kennis kwaliteit
leefomgeving
luchtkwaliteit maatregelen maken
mensen meten milieubeleid ministerie
modernisering mogelijkheid nieuwe onderzoek organiseren
partijen programma schoon
sgs slimme stad stadsdistributie
steden stellen stimuleren
verbeteren verkeer vervoer vindt
werkt wonen zoals

VISIEDOCUMENT SLIMME EN GEZONDE STAD

Visiedocument Slimme en Gezonde Stad

Op verzoek van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu, en als input voor de startbijeenkomst 'Programma Slimme en Gezonde Stad', op 18 juni 2015, heeft het Kenniscentrum Healthy Urban Living dit Visiedocument opgesteld. Hierin geven we aan hoe het lucht- en geluidbeleid kan worden verfijnd en gemoderniseerd in een slimme en gezonde stad van de toekomst. Vanuit het Kenniscluster Utrecht is een bod uitgebracht om dit programma in concrete projecten met gemeenten nader vorm te geven en uit te voeren.

Kenniscentrum Healthy Urban Living (KC HUL), 17 juni 2015

www.kchul.nl

Leefbaar, bereikbaar en veilig Nederland

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (Min IenM) werkt aan de modernisering van het milieu- en omgevingsbeleid. Onderdeel hiervan is de vernieuwing van het Omgevingsrecht¹². Veel gemeenten en partijen vinden de regels voor ruimtelijke plannen namelijk ingewikkeld en onduidelijk. Met de nieuwe Omgevingswet wil de overheid deze regels vereenvoudigen en samenvoegen. Modernisering Milieubeleid (MMB) richt zich op het meer centraal stellen van gezondheid in het milieubeleid, het bevorderen van de internationale samenwerking, het stimuleren van innovatie en het vormen van samenwerkingsverbanden (coalities) voor draagvlak en uitvoering. Recent verscheen daarover nog een themanummer in het VVM blad Milieu³.

Deze beleidsvernieuwing zal bijdragen aan een versterking van het centrale uitgangspunt van het Min IenM: een leefbaar, bereikbaar en veilig Nederland. Het succes van het tot nu toe gevoerde milieubeleid kan hiermee een vervolg krijgen met modern omgevingsbeleid gericht op duurzame ontwikkeling en innovatie. Niet alleen als voorwaarde voor een vitale, circulaire en innoverende economie, maar ook als beleid waarin naast leefbaarheid, ook gezondheid en welzijn belangrijke kwaliteiten vormen voor wonen, werken, verplaatsen en recreëren, alsook voor de hiermee verbonden gebiedsontwikkeling en ruimtelijke planvorming.

Onderdeel van MMB is het programma Slimme en Gezonde Stad⁴. Voor Min IenM Milieu gaat de aandacht daarbij in eerste instantie uit naar een goede en gezonde leefomgeving en een hierbij passende lucht- en geluidskwaliteit.

Gezonde en duurzame stad van de toekomst⁵⁶

Stedelijke gebieden zullen in de toekomst duurzamer moeten worden ingericht. Niet alleen als motor voor een vitale, circulaire en concurrerende economie, maar vooral ook als een omgeving waarin gezondheid en welzijn duurzame uitgangswaarden zijn. Een gezonde omgeving levert namelijk niet alleen gezondere inwoners, maar is ook op sociaaleconomisch gebied concurrerend en *'last but not least'* is een gezonde leefomgeving vaak ook aantrekkelijker om in te wonen.

Beleid gericht op gezonde (her)ontwikkeling van stedelijke gebieden staat op dit moment in de spotlights. Er vindt een herbezinning plaats over omgevingswaarden, ontwerpprincipes, ruimtelijke inrichting, verdienmodellen en planprocessen. De relatie tussen gezondheid en gebiedsontwikkeling is onderwerp van discussies op het snijvlak tussen beleid en wetenschap. Het oude begrip van gezondheid betrof een statisch oordeel over mensen over het fysiek, geestelijk en sociaal welbevinden. Dit maakt langzaam plaats voor een dynamisch begrip waarin *"...de veerkracht en vitaliteit van de mens centraal staat. Het gaat om het vermogen van mensen zich aan te passen en een eigen regie te voeren, in het licht van fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven"* (Huber et al. 2011)⁷. In gebiedsontwikkeling is een soortgelijke ontwikkeling aan de gang: niet het ordenen van de functies maar de kwaliteit van het (toekomstig) gebruik uitgedrukt in veerkracht en vitaliteit staan meer centraal. Het verbinden van deze nieuwe invulling van bestaande concepten vormt voor steden en hun ontwerpers, ruimtelijke ordenaars, architecten, procesregisseurs, investeerders, beleidsmakers op verschillende gebieden, gezondheidsdiensten en bestuurders een uitdagende innovatieopgave.

¹ Min IenM 2014. Modernisering Milieubeleid. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2014/03/10/modernisering-milieubeleid.html>.

² Min IenM. Omgevingswet. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet>.

³ VVM blad Milieu 2015. Modernisering milieubeleid in de praktijk. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2015/06/01/modernisering-milieubeleid-in-de-praktijk.html>.

⁴ Min IenM 2015. Programma Slimme en Gezonde Stad. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/luchtkwaliteit/slimme-en-gezonde-stad>.

⁵ KC HUL (2015). Inspiratiedocument Gezonde Verstedelijking. <http://www.kchul.nl>.

⁶ Van Bree (2013). Gezondheid als integratiekader. Milieu, mei 2013.

⁷ Huber et al. (2011). How should we define health? *British Medical Journal*, Jul 26;343:d4163.

8

De ontwikkeling van een gezonde en duurzame stad van de toekomst vraagt ook om andersoortige gebiedsontwikkeling en ruimtelijke ordening in Nederland, die ook al langzaam zichtbaar wordt. Het klassieke grondexploitatie-model en de toelatings- en ontwikkelingsplanologie maken langzaam aan plaats voor 'Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl'⁹ en een 'Uitnodigingsplanologie'¹⁰, met andere (kleinschalige) vormen van samenwerking, financiering en waardecreatie. Bij dialoog en besluitvorming over (her)ontwikkelingsopgaven, omgevingsvisies en omgevingskwaliteit worden hierbij steeds vaker vragen gesteld over wat de perspectieven op en uitgangspunten van gezondheid zijn en hoe daar in (ruimtelijk) ontwerp en beleidspraktijk vorm aan kan worden gegeven. Veelal wordt daarbij gebiedsontwikkeling nog alleen gezien vanuit het perspectief van gezondheidsbescherming en het voldoen aan de wettelijke grenswaarden. Maar dit zegt niet alles over de gevolgen voor de gezondheid omdat ook onder de grenswaarden gezondheidseffecten kunnen optreden. Daarnaast kan een plan of project ook een positieve bijdrage aan gezondheid leveren. Bijvoorbeeld omdat er meer 'groen' komt of omdat er door mobiliteitsbeleid meer mensen gaan bewegen door fietsen of lopen. Deze positieve effecten blijven nu nog vaak onvoldoende belicht in ruimtelijke plannen.

Slimme en Gezonde Stad¹¹

De Rijksoverheid vindt het belangrijk dat inwoners van steden gezond kunnen wonen, werken en ontspannen. Hierbij horen onder andere een betere luchtkwaliteit, weinig geluidsoverlast en een slimme en gezonde inrichting van de stad. Een betere kwaliteit van de leefomgeving draagt bij aan een goede concurrentiepositie. Schonere lucht en minder geluidshinder in de steden zijn positief voor de gezondheid van mensen in steden. Schoner verkeer en vervoer helpen een stad gezonder te maken, zoals fietsen, elektrische auto's en scooters. Kennis over luchtkwaliteit (fijn stof), geluid en verkeer en vervoer ondersteunt overheden en andere partijen maatregelen te nemen die de leefomgeving in de stad verbeteren. Het Min IenM programma Slimme en Gezonde Stad (SGS) wil hieraan bijdragen. Min IenM werkt daarbij samen met gemeenten, kennisinstellingen en binnenkort ook met bedrijven en maatschappelijke organisaties.

⁸ Universiteit Utrecht. Sustainability – Healthy Urban Living. <http://www.uu.nl/en/research/sustainability-healthy-urban-living>.

⁹ Min IenM 2014. Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties/2014/03/13/gebiedsontwikkeling-nieuwe-stijl.html>.

¹⁰ Commissie Mer. Factsheet Uitnodigingsplanologie. http://api.commissiemer.nl/docs/mer/diversen/factsheet_37_uitnodigingsplanologie_web.pdf.

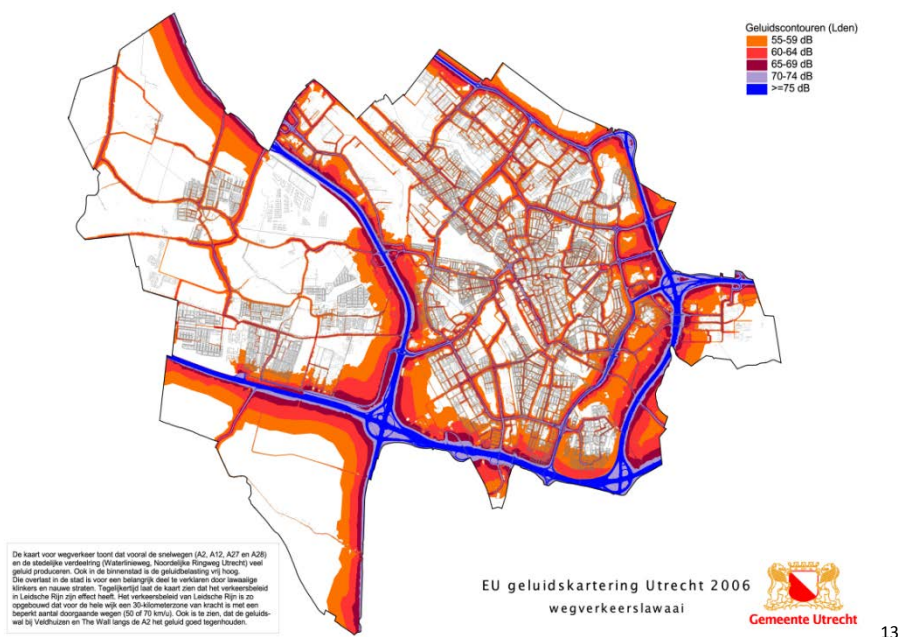
¹¹ Min IenM (2015). Programma Slimme en Gezonde Stad. <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/luchtkwaliteit/slimme-en-gezonde-stad>.

Lucht- en geluidbeleid NEXT

In Nederland geldt als uitgangspunt dat onnodige belasting van de omgevingskwaliteit moet worden vermeden¹². Mens en milieu worden tegen maatschappelijk onaanvaardbaar geachte gezondheids- en milieurisico's beschermd. In de afgelopen decennia is het dankzij deze uitgangspunten, en door gebruik te maken van wettelijke milieu- en veiligheidsnormen, gelukt om ons land op veel terreinen schoner, gezonder en veiliger te maken.

Ook het klassieke, sectorale lucht- en geluidbeleid was en is gericht op beperking van nadelige gezondheidseffecten. Door succesvol beleid, nationaal en internationaal, zijn deze gezondheidseffecten de afgelopen decennia sterk verminderd. Wel is door gezondheidsonderzoek (epidemiologie) duidelijk geworden dat ook onder de huidige (EU) grenswaarden voor luchtverontreiniging en geluidbelasting gezondheidseffecten optreden. Blootstellingen aan luchtverontreiniging en geluid vormen daarmee nog steeds de belangrijkste milieu-gerelateerde gezondheidsrisico's.

Het huidige lucht- en geluidbeleid kan via meerdere sporen verder worden **verfijnd** en **gemoderniseerd**. Verfijnd in de zin van dat naast normstelling via de bestaande wettelijke kaders het verder verminderen van blootstelling en gezondheidsrisico's kan worden gestimuleerd. Modernisering van lucht- en geluidbeleid kan worden bereikt door (mee)koppeling aan beleid voor gezonde en duurzame verstedelijking.

Onder gezonde verstedelijking wordt hierbij verstaan het zodanig ontwerpen, inrichten en beheren van de stad dat deze vanuit economisch, ecologisch en menselijk oogpunt gezond en aantrekkelijk is¹⁴. Daarnaast kan het beleid gericht op 'De energieke samenleving'¹⁵, 'Leren door doen'¹⁶, 'Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl'¹⁷ en 'Ruimte en richting voor innovatie'¹⁸ een vernieuwing van het

¹² RIVM (2014). Gezondheid en veiligheid in de Omgevingswet. Doelen, normen en afwegingen bij de kwaliteit van de leefomgeving. http://www.rivm.nl/Documenten_en_publicaties/Wetenschappelijk/Rapporten/2015/januari/Gezondheid_en_veiligheid_in_de_Omgeving_swet_Doelen_normen_en_afwegingen_bij_de_kwaliteit_van_de_leefomgeving_Hoofdrapport.

¹³ Kracht van Utrecht: De nieuwe Wet Geluidhinder – SWUNG: Wat betekent dat voor Utrecht? <http://www.krachtvanutrecht-initiatief.nl/joomla/nieuws-2/88-dossier-lucht-geluid-gezondheid/167>.

¹⁴ De Lichtkogel 2014, nr 2. Gezonde verstedelijking.

¹⁵ PBL 2011. De energieke samenleving. <http://www.pbl.nl/publicaties/2011/signaleringsrapport-de-energieke-samenleving>.

¹⁶ NSOB/PBL 2014. Leren door doen. <http://www.pbl.nl/publicaties/leren-door-doen-overheidsparticipatie-in-een-energieke-samenleving>.

¹⁷ Min lenM 2014. Gebiedsontwikkeling nieuwe stijl. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/publicaties/2014/03/13/gebiedsontwikkeling-nieuwe-stijl.html>.

samenspel van diverse actoren inhouden met dialoog, co-creatie en besluitvorming over nieuwe omgevingswaarden, ontwerpprincipes, ruimtelijke inrichting, nieuwe financieringsmodellen en innovatieve planprocessen.

In aanvulling op de indicator 'concentratie' in verband met het voldoen aan grenswaarden is een 'milieugezondheidsrisico (MGR) indicator' in ontwikkeling (RIVM, zie referentie 12). Hiermee kunnen (combinaties van) effecten van (meerdere) leefomgevingsfactoren op ziekte en sterfte worden gekwantificeerd en in beeld worden gebracht, zoals die van luchtvervuiling en geluidbelasting. Met deze indicator kunnen burgers en bestuurders maatregelen en inrichtingsvarianten beter beoordelen op mogelijke gezondheidswinst en kunnen ze keuzes maken over effectieve maatregelen en interventies en de gezonde (ruimtelijke) inrichting van hun gebied.

1. Verfijning lucht- en geluidbeleid

Een verfijning van het lucht- en geluidbeleid kan plaatsvinden door maatregelen en interventies specifiek te richten op het (verder) terugdringen van emissies en blootstelling en de hiermee verbonden gezondheidseffecten¹⁹. In principe gaat het daarbij om ingrepen via technologie, ruimte en gedrag die leiden tot reductie van bronemissies, reductie van 'receptor'-blootstelling, alsook om verfijning naar een meer gezondheidsrelevante fijnstoffractie, zoals 'roet'.

Tijdens de PlanDag 2015²⁰ zijn daar door Bomans, Vervaet en Engelen een aantal voorbeelden van gepresenteerd²¹ die ook in een uitwerking van het SGS programma met steden kunnen worden betrokken. Ook uit de SGS enquête en de SGS startbijeenkomst van 18 juni 2015 komen naar verwachting bruikbare ideeën die voor deze verfijning van het lucht- en geluidbeleid kunnen worden gaan uitgewerkt.

2. Modernisering van lucht- en geluidbeleid

Het huidige milieu- en omgevingsbeleid moet zich vernieuwen om de milieuproblemen van deze eeuw aan te pakken²². Hiervoor is een grondige herijking nodig waarbij eco-innovatie en eco-efficiëntie centraal komen te staan. Technologieontwikkelingen, aanpassingen in productie en consumptie, (grond)stofkringlopen, circulair maken van de economie en 'vergroenen' van transport zullen oplossingen hiervoor moeten aanreiken, vaak samengevat met de termen 'Smart cities', 'Greening transport', 'Circular economy'.

Daarnaast zullen nog meer dan voorheen, naast natuur en ecosystemen, ook gezondheid en welzijn als intrinsieke duurzaamheidswaarden en nieuwe normaliteit centraal moeten staan in toekomstbestendig omgevingsbeleid. Intenties als 'Healthy cities'²³, 'Healthy urban planning'²⁴, en 'The Future we want'²⁵ zullen uitgewerkt en geprogrammeerd moeten worden in transitiebeleid. Van dergelijke ontwikkelingen voor slimme, gezonde, groene en duurzame stedelijke regio's kan het lucht- en geluidbeleid substantieel profiteren. Suggesties hiervoor – zoals ruimtelijke inrichting, productie- en consumptiegedrag, ontwikkeling naar duurzame en (meer) actieve mobiliteit, 'Airscape' en 'Soundscape' benaderingen met mogelijkheden voor de omgevingskwaliteiten 'stilte' en 'rust' - kunnen worden verzameld en uitgewerkt in latere, meer specifieke projecten met steden. Deze meekoppeling van het lucht- en geluidbeleid met beleid gericht op duurzame steden van de toekomst vergt ook sociaal innovatiebeleid waarbij transities worden ingezet. Deze meekoppeling met duurzaamheidsbeleid werkt twee kanten op. Bijvoorbeeld: gezonde vervoersmodaliteit (fietsen,

¹⁸ RWS 2013. Ruimte en richting voor innovatie. http://www.rijkswaterstaat.nl/images/RWSInnovatie-estafette%20A3%20Vouwkaart_tcm174-351053.pdf.

¹⁹ RIVM/PBL/TUe 2014. Bouwen aan een gezonde stad.

http://platformgezondontwerp.nl/onewebmedia/20140113_ADB_MinlenM_def.pdf.

²⁰ PlanDag 2015. <http://plandag.net/2015>.

²¹ Bomans, Vervaet en Engelen 2015. <http://plandag.net/2015>. Gezondheid en ruimtelijke ordening: meten is weten. In Ruimte maken, pag 335-334.

²² PBL 2013. Wissels omzetten. <http://www.pbl.nl/publicaties/wissels-omzetten-bouwstenen-voor-een-robust-milieubeleid-voor-de-21e-eeuw>.

²³ WHO Healthy Cities. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/environment-and-health/urban-health/activities/healthy-cities>.

²⁴ Barton en Tsourou 2000. Healthy urban planning. <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/healthy-urban-planning>.

²⁵ WHO 2012. The Future we want. http://www.un.org/disabilities/documents/rio20_outcome_document_complete.pdf.

lopen, OV en elektrisch rijden, als alternatief voor automobilititeit met fossiele brandstoffen, waaronder de meer korte woon-werk afstanden) leidt zowel tot het terugdringen van de moderne welvaartsziekten die het gevolg zijn van te weinig bewegen (overgewicht) als tot de verminderen van schadelijke (verkeers)emissies en geluidbelasting²⁶. De stedelijke omgevingskwaliteit wordt hierdoor aanzienlijk gezonder en leefbaarder. Aangenomen wordt dat zo'n slimme, gezonde en duurzame stedelijke ontwikkeling, samen met het bevorderen van de sociale en culturele kwaliteit, bijdraagt aan het verbeteren van het (regionale) economische vestigingsklimaat en de concurrentiepositie.

Naar concrete SGS projecten

De verdere uitwerking en aanpak van het Min IenM SGS programma in samenwerking met gemeenten is op dit moment in voorbereiding. Kennisinstellingen kunnen door (gerichte) kennisontwikkeling, kennisvalorisatie en onderwijs het beleid hierbij ondersteunen en versterken, onder andere door voorbereiding van en actieve deelname aan dialogen en door opzet, begeleiding en uitvoering specifieke projecten²⁷. Deze aanpak kan als volgt worden vormgegeven:

- kennisinbreng bij de vorming van visies, ambities, innovaties, planvorming, projecten en investeringsagenda's,
- opzetten, doorrekenen en uitvoeren van projecten met gezondheidsrelevante luchtverontreinigings- en geluidsinterventies,
- 'vergroenen' van transport en energie,
- (auto)mobiliteitsshift en bevorderen van actieve mobiliteit,
- (her)ontwikkelen van gezonde stedelijke gebieden (bebouwing, openbare ruimte, voorzieningen),
- vergroten en behouden van een aantrekkelijke, groene, schone, stille en leefbare woon-, werk- en verblijfsomgeving, en
- innovaties in de hiermee verbonden economische sectoren, mobiliteits- en transportsystemen en e-technologie en bevordering van gezond gedrag en gezond consumeren.

Praktijkvoorbeelden uit binnenland en buitenland laten zien dat een dergelijk beleid vooral vorm krijgt door (vroegtijdige) betrokkenheid en allianties van alle actoren (universiteit, stadsbestuur, private sector, wijkgemeenschappen en (burger)organisaties)^{28,29}. Kennisinstellingen kunnen hierbij inspiratie en input leveren via het aanreiken van visies, ontwerpen, doorrekeningen, nieuwe financieringsmodellen en evaluaties (ex post, ex ante)^{30,31,32}

Zowel via het door RWS gecoördineerde Netwerk Gezonde Verstedelijking (met een wat bredere insteek naar de relaties tussen leefomgeving, infrastructuur en gezondheid) als via het door Min ENM Milieu gecoördineerde programma SGS zijn er inmiddels contacten met diverse gemeenten en lopen er al enkele pilotstudies (Eindhoven, Utrecht, Schiedam en Rotterdam). Andere gemeenten hebben belangstelling om hier ook aan mee te doen (Amsterdam, Den Haag), mede ook met het oog op het indienen van een 'Healthy city deal' bij Agenda Stad en bijdragen aan de IABR 2016 en/of de Innovatie-estafette 2016.

²⁶ College van Rijksadviseurs 2014. Nederland Fietsland. <http://www.collegevanrijksadviseurs.nl/adviezen-publicaties/brief/2014/11/20/nederland-fietsland>.

²⁷ Vanuit het programma SGS is recent een enquête gehouden naar de kennis- en beleidsbehoeften in ruim dertig gemeenten. De resultaten worden op dit moment geëvalueerd en zijn niet in dit document verwerkt.

²⁸ WRR (2005). Vertrouwen in de buurt. <http://www.wrr.nl/publicaties/publicatie/article/trouwen-in-de-buurt-1>.

²⁹ Bristol Green Capital. <http://bristolgreencapital.org>.

³⁰ Min IenM 2011. Factsheet Gezond Ontwerp. <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2011/07/14/factsheet-gezond-ontwerp-en-inrichting-leefomgeving.html>.

³¹ TU/e 2013. Magazine Gezond Ontwerp. <http://www.platformgezondontwerp.nl>.

³² KC HUL 2015. Inspiratiedocument Gezonde Verstedelijking. <http://www.kchul.nl/dsresource?objectid=rivmp:276079&type=org&disposition=inline>.

Bod van het Utrechtse kenniscluster

De recent overeengekomen samenwerking tussen Min IenM en de Universiteit Utrecht bevat onder andere het thema 'Gezonde stad'. Op dit moment wordt dit thema inhoudelijk voorbereid op de gebieden onderzoek, onderwijs en kennisvalorisatie.

Daarnaast erkent Min IenM het belang van het KC HUL. KC HUL levert integrale expertise en een gezamenlijke kennisinfrastructuur voor de inrichting en verdere ontwikkeling van gezonde en duurzame leefomgevingen in stedelijk gebied (*gezonde stad, sociale stad, zorgende stad en welvarende stad*). Overheden, bedrijfsleven en burgers kunnen hiervan profiteren, zowel nationaal als internationaal. Het kenniscentrum wordt gevormd door vijf bekende kennisinstituten (Universiteit Utrecht, RIVM, TNO, KNMI en Deltares), allen gevestigd in de regio Utrecht.

Ook het Utrecht Sustainability Institute (USI)³³ draagt bij aan de transitie naar duurzame stedelijke regio's, bijvoorbeeld op het gebied van circulaire economie en energie.

De Gemeente Utrecht en ook de Economic Board Utrecht (EBU) erkennen de belangrijke rol van het Utrechtse kenniscluster voor de ontwikkeling van slimme, gezonde en duurzame steden van de toekomst en de positieve bijdrage hiervan aan regionale economische ontwikkeling en bijbehorende vestigingscondities.

Het Min IenM programma SGS, en de focus daarbij op verfijning en modernisering van het lucht- en geluidbeleid, kan door samenwerking met het kenniscluster in Utrecht van belangrijke input worden voorzien. Het Utrechtse kenniscluster staat ervoor open om in de ontwikkeling en innovatie van slimme en gezonde steden een bijdrage te leveren aan de opzet en uitvoering van het programma SGS. Het kenniscluster kan dat doen door studies uit te voeren naar:

- verdere uitwerking van het concept van een slimme en gezonde stad en de implementatie daarvan in gemeentelijke praktijk,
- praktische begeleiding en uitvoering van projecten in deelnemende gemeenten,
- opzetten, contact leggen en onderhouden van een internationaal netwerk voor slimme en gezonde steden (zoals WHO, ICLEI, Urban Europe),
- begeleiden van (EU) onderzoekaanvragen,
- uitbrengen van beleidsadviezen, en
- opzetten van een website en het onderhouden van de inhoud hierin, gericht op kennis over en praktijk van slimme en gezonde steden (wellicht als onderdeel van de centrale website van Rijk / Min IenM).

De Utrechtse kennisinstellingen beschikken over wetenschappelijke inzichten wat betreft de relatie tussen blootstelling en gezondheid die in modellen en databases zijn vastgelegd en zij hebben ervaring om samen met organisaties, ontwerpers, architecten en bedrijven beleidsintentie om te zetten in visies en concrete plannen voor slimme en gezonde steden van de toekomst, waarin ook bijvoorbeeld diverse typen ICT-technologie (zoals 'environmental sensing, gebruik van 'social media', 'big data' analyse, en gebruik van en integratie in stedelijke (gezondheids)informatiesystemen) kunnen worden meegenomen.

³³ Utrecht Sustainability Institute (USI). <http://www.usi.nl>.